57/5/14-18

14

(In uKulumetule pp. 165-8.)

Bovu ka Nomabugabuga

Per Sowatsha
High Brae
26-8-'21.

Intontela ust same age as Ndhlela ka Sompisi wa kwa Lutuli.

[Was a great hero.] [× no doubt in regard to expedition against Sikwata or Swazis]

uBovu ~~ka~~ wa qomana nenq induna, uNobongoza ka Magoboza, wo ku zalwa kwa Zulu. ×
Ya fik' impi yalwa, ya baleka ka Bovu, u Bovu yena kaz'a baleka. Wa yi gwaza, wa yi xotsh~~ss~~a, e yedwa. Kwati a be nduna a ~~se~~ qomene nayo, a boze ba baleka. Ya i se ~~buy~~ fik' impi, i se yo 'kosi' enkozini ka Mpande. Wa yi set' uMpande "U kwa hlulile, 'Bovu, u Nobongoza". uBovu wati "ka ngahlulanga, Nkosi, ngoba impi ngi yi gwaze nga yi xotsha". Inkosi yati "Inyati abantu bako ba balekile, kanti na ~~mi~~ pikiseni ngezidumbu zenu ine? loku na ni pikisene nga ~~b...~~ masoli'ence? Iceba lako, Bovu, la ~~ba...~~ baleka. Noko impi u yi xotshile, a si lutho, loku abantu ba balekile, pa su yi xotsha wedwa". Wa ye se ni dhl' izinkomo ka zonke Edhl' e k zi ka Bovu, e se zi nik' u Nobongoza. uMpande u se tat' ezake, u se bopeli u Bovu, umi adhl' amasi (em sisila) u Se tukutele u Bovu

(Ku nenee ne jusene zake)

Afa; wati Ingati uma ngi yi gwaza nga yi xoxa
Ku ya hleza. u Boru u seti ku bafozi boke
"Bopani!" U sega nezinkomo zi ka Mpande,
u sega lapa ku Somseu. E se zi fak' emahlatini
o Zwatini. Izwe la li se amahlane, be nga ka
fiko abantu abaningi ~~kak~~ kakangaka. ~~..~~
Izinkomo ke u se zi tukusa emahlatini o Zwatini,
e zi bopela nga magoda omtwazi, e bopela e zi
zo nol' ezinye, zi zi kipele nga pandhle. Eli
kona zi zodhl' ehlatini, zi lale kona.
u Mpande u se tumel' amanxusa, a sega
ku Somseu, e seti "Ngi nikel' izinkomo
zami, zi wele no muntu wami, weqile
endaweni yako. A ngi mfuni yena, ngi
fun' izinkomo zami." Waye wam ~~b~~ bizake
u Somseu u Boru, ngo baka mazi. A tumele
ku Dubuyana, wati "Ku kon' umuntu wa
kwa Zulu owelele kuwena, u Boru. Ngi
ya m biza, a keze la." Bala wa fik' u Boru,
na mapozis' aka Somseu, a be be
mlandile. u Somseu u seti "U yena ke
lona na?" Bati: "Yebo nkosi, u yen' u Boru"
~~Pt~~ Boru u seti "Nkosi!" "Kip' izinkomo zi
ka Mpande, nampa a ba zi landile ngoba
u ya ba zi a ba kuni." U seti ku u Boru,

10

useti, a ku lande bona. Sebe landa njenga
loku be nge landa njé. uSomseewu u seti
Nampo pela Bowu, ba bujise". uBowu uti
"Ba ginesile ukuti sa zi gomena neni!
u Nduna, u Nobongoza, Inkosi ya ngidhl'
izinkomo, yati abantu bami ba bulekile,
Ngā tuki tela-ke mina nkosi, ngega,
ngeza kuwena, ukuba kuchlewa izinkomo
zami, Nga puma na maansi kupela,
ngitsh' umbuzi edhl' umtolo a ngi yazi.
Ngoba ngezwa ukuti ku busa wena.
Ngega mina se ngi zo zi konzela ~~ku~~
kuwena". Ba dhlul abakuwa Zulu ba se zi
Tshaya ngem'bala, bati "Ingati ~~tu~~ etile,
netile, netile na?" Wa pik' uBowu,
waye eti uSomseewu "Bowu, nji ya ku
bopa. U ya si botshwa wena, ngoba nampa
izinkomo ba ya zi 'bala kuwena". Uti
"Ba ngahle ba zi 'bal' amanga njé na?"
izindhlu ~~zamapoyisa~~ x
U ~~se~~ se yiswa ~~ejele ke~~ ~~U yez'wa Somseewu~~
Kwaba nga lala ka pasa lwezw' uSomseewu kutiwa
~~ngelenge ilang' izolo~~, nase ibotshwa
si zi ngumnt' intamo ngo mmese, sa
si bambo ba". U se gijima ke uSomseewu
e sē bang' kona lap' ebotshwe kona,
wa fika wa bona e se ~~zi~~ bomvu, se bi

Nanas ya tina gad

igazi. Kanti ba m bambê pummese unga
Ka wu nqum' umminzo, ku sa ngamuke
ugqoqo wodwa. se Seti ke, ukubani elatshwe
a gezwe, a totshwe u Bovu, Hamb[an]i nenia ba
kwa Zulu, a zik' izinkomo zi ka Mpande.
A ni m boni ukuti u ya fika na, loku nangu
e se zi bulala na? U funge ~~sa~~ nge sifungo
esi ka[lu] ~~le~~, ukuba a zi bulale. u sefti zi yo dhlewa, Sebe hamba
ke, a bateka kwa Zulu, se be goduka.
~~[illegible]~~ Sokutiwa a ku funeof imiti ukuba
ku pol' isisuba. A be se felekezelwa iponjisa
li ye li m' bek' ekaya ka Dul nyania ka
Sirayo ka Mapoloba.
Wa fik' ekaya, isisuba la pola, kodwa
az' a ~~hlal~~ hlum' ugqoqo ukub' a hlangane,
wazi wafa ku nga hlumanga. Wazi
ngquma si nga ka zalwa ([tina] Qoba.) U
ze wafa se ngi zaniwe, umfazi wami
wokuqala. Kudéti, lapi e pezi amanzi
a ~~go~~ conse, ehle nge sifuba; no tshwalo, Kwenzenjalo
kude ku pum' amagwebu amhlope, a te
qa. Amagwebu a ye puma kani e nga
puze luto.
uBovu lona waye mpofu, e bomvu, e nge
mude kakulu, e nge mfutshane futi, e isi-
dhlodhla.
= medium height

18 waye ~~ikolobo~~ indoda — etengile. Ikala lake la le likulu. Emuhle futi, na bantabake. Izinkomo zake zanda, zaze za qed' inkangala yo Zwati.

57/5/18 — 25

27.8.21.

~~Alati~~ See p. 25.

(the one who yenga'd amaBuni o Pate)

ᶜBongoza, was the son of Mefu, wa kwa Ngongoma kwa Ngcobo. Fokoti ka ᶜBongoza, was Mavumengwana's policeman. Fokoti may have been of Dhlambedhlu ~~kraal~~ regt.

ᶜBongoza.

Fokoti   mhashi

(maybe still living
mhlatuze, ngase Bomvana
near Nkumeni)

uBongoza kwa ku ababekazi. Nxa ngizjwa ngo baba (uPapu✕ ka Zikayana ka Mavela ka ᶜMatshiza ka Ndaba ka Maramba ka Gasela ka Nombika ka Ngongoma ka Ngcobo.

Offshoots of Ngcobo

amaNyuswa, Makadi, Emafangeni, eMgangeni, ama-Funze, eNyavwini, ᶜTshangase, Hosiyana, Ngongoma.

Ngcobo dabuka'd eMvoti. I don't know whereabouts, high up, middle, or by sea. Ngcobo is of the amaLala class, e.g. amaNtungwa a kwa Kumalo. There is an expression of this kind. Zulus are said to be abeNguni.

I heard that abe ~~Nguni~~ Malandela dabuka'd emtonjeni

✕ Socwatsha's father. married very late in life. Was about Tshaka's age, perhaps even a little older.